

BOTANISKA NOTISER

UTGIFNE AF

AL. ED. LINDBLÖM.

N° 6.

Lund Juni

1841.

I. Original-Afhandling.

Öfver Vextnamnens Etymologi, af E. Fries.

"There is abundant room for the exercise of imagination in the derivation of names."

HOOKEK.

Linné anförde i sin *Philosophia Botanica* en förklaring af då antagna slägtnamns etymologi och i flera nyare floror har man äfven upptagit dessa. Då etymologien är klar och saker är detta nyttigt och förtjenstfullt, emedan namnet vanligen innebar någon väsendtlig karakter eller häntyder på något historiskt factum, hvilkas kännedom betydligt underlättar minnet. Linné inskränkte sig till dessa; vid sådana namn, som voro allmänt antagne af Romare och Greker och således voro klassiske, åtnöjde han sig med anförande af dessas auktoritet. Som ett af Linnés systemål var att rensa Botaniken från alla barbariska namn, d. v. s. sådana, som ej hade rot i Grekiska eller Latin, sökte han äfven etymologi i dessa språk för sådana ord, som voro lånta ur andra, sasom för Chinesernes The uti Θεά, Arabernes coffe uti *كافيه* o. s. v. Se *Phil. Bot.* §. 229.

Linné var således alldeles fri från den etymologiska öfverdrift, ja! ofta ursinnighet, som beherrskade flera af dess samtida och efterfoljare; endast det synes hafva varit ett misstag, att, blott för klassicitetens skull, gifva en annan derivation än den verkliga. Häruti var Linné vida strängare än Romare och Greker sjelfva, som ofta tillegnade sig barbariska ord och mildrade dem efter sitt spraks art. Nu mera skulle väl ock knapt någon våga förkasta ett vextnamn, därför att det hade sin rot i Sanskrit, Arabiska o. s. v. Men de barbariska benämningar, som *Aublet* upptagit ur Amerikanska infodingarnes språk, varna tillrackligen ifrån att allt förmycket aflägsna sig från Linneanska grundsatserne. Sådana benämningar kunna knapt försvaras mer än då de bibehållas för under dessa namn redan allmänt kände föremål

såsom handelsartiklar, äro i landet allmänt antagna och icke allt förmycket afvika från de klassiske språkens uttal. Följden af ofvannämnde Linneanska bemödande, att för sådana namn ur främmande språk finna rot i de klassiske, blef den att dess efterföljare ville hafva etymologiska förklaringar öfver alla redan antagna namn, äfven der sådana voro alldeles okände; och man tycktes hafva ansett *all historisk all philologisk sanning likgiltig* blott man fick en derivation. Då fick man dylika etymologier sasom *Viburnum* "a vincendo" *), *Viola* "ad vias"; utan afseende på namnets ursprung, tillgrep man hvilket språk som helst, nöjd med blott likhet i ljudet utan sinne för naturens eget språk, med föga afseende på ordens betydelse hvilken på det mest besynnerliga sätt tillskrufvades. Och för att inse, huru dessa fullkomligt sakna allt värde, behöfver man blott jemföra deras mångfald och diametrala olikhet, såsom etymologien för *Arena*, hvilken både efter Romarnes och alla äldres uppgift är okänd, men af nyare härledes af Celtiska ordet *Atan*, ata; af *adrena*, främling; af *vacuus* tom; — för *Milium* af Celt. *Mill*, sten **); af *mille*, tusende; af *μελίγγη*, m. fl., som visserligen icke förtjena äno upprepas. Tror man verkligen att någon sanning ligger i alltsammans? Tror man att något af vetenskapligt värde kan vinnas genom sådana etymologiske gissningar, som ingenting upplysa, som aldrig kunna bevisas eller ens göras sannolika? Ät den som icke af sig sjelf inser ovärdet, snart sagdt lojligheten af allt dylikt etymologiserande, rekommendera vi *Hallenbergs Anmärkningar till Lagerbrings Svenska Historia*, första delen.

Sedan denna ironi på all kritisk etymologi bland alla verkliga Philologer forlangst blifvit öfvergifven, synes man bland Botanisterna vilja upptaga densamma. Vi anse oss därför vetenskapligen förpligtade med några ord varna mot en öfverdrift, som kastar ålöje uppå hela etymologiens studium, och hoppas få tillfälle framdeles i en Akademisk afhandling få samladt framlägga hvad man verkligen vet om Svenska vextsläktens derivation, dels hämtadt ur de äldre vittnesgilla källorne, som innehålla mycket som nu är öfversedt, — dels efter erkända etymologiska grundsatser får antagas. Imellertid torde här några få anmärkningar och exem-

*) De gamlas *Viburnum* var i alla fall icke vår, så att det redan är orätt söka kombinera namnet dermed, utan en benämning på hvarjehanda buskar=virgulta.

***) Vore detta ändå Sanscrit skulle man deråt kunna lemna någon uppmärksamhet, då Plinius säger *Milium est ex India allatum*, men från Gallien är det visst icke.

pel på det sätt, hvaruppå man i sednare tider ofta gått till väga, vara på sin plats. Vanligaste sättet är väl, att man med tillhjälp af ett Lexikon uppsöker något likalydande ord och med eller utan afseende på dess betydelse utgifver det för namnets stamord. Att methoden är lätt och enkel måste medgifvas; huru sann synes icke vara fråga om. Derigenom har man vunnit etymologi för många gamla Grekiske och latinska namn, som Grekiska och Romerske författare förklara okänd; för ord hämtade ur Germaniske språken långt fram i 16:tonde seklet i Latinen; för namn lånta ur gamla Coptiskan och af Arabiskan i Grekiska och Celtiska. Att här anföra alla utsafvningar på denna väg vore omöjligt; ett af hvarje slag bör dock väl till bevis anföras. Vi våga icke, utan taga de första ord oss möta i ett alfabetiskt register; vi hinna dervid liksom i det följande sällan öfver A, men långt ifrån att uttömma denna bokstaf.

Allmänt antagna härledningen af *Anagallis* af "ἀναγέλαο, rideo," synes mer kunna gifva anledning till löje, än vexten sjelf; *Dioscorides* m. fl. uppgifva ingen derivation derför, men den gamle *Lobellii* härledning af ἀγῶλλῆς, en art Hyacinth, är med afseende på de sudeuropeiska arternes färg och dess radix ἀγῶλλο "exorno, ut oculos gratia sui specie exhilaret, nitidum reddo, decoro" så träffande, att man gärna antager den. *Acer* är ock ett gammalt Latinskt ord, hvaraf *Plinius* och alla äldre icke veta någon etymologie; *J. Bauhinus*, eljest ej så nogräknad i dylika frågor, förkastar all tanka på *acer*, skarp, hvaraf det dock nu allmänt härledes, ehuru det är det sockerrikaste, i alla afseenden mildaste af våra träd (äfven bladen på de sydeuropeiske äro trubbad), så att man här som vanligt behöfver "lucus a non lucendo" *). *Humulus* är ett Germanisk ord, liksom *Prunella*, *Trollius*, *Borista* m. fl., så ungt att *C. Bauhinus*, när han utgaf sin Pinax, aldrig hort det; nu antar man dock allmänt, att det härledes af *humus*, förmodligen emedan den mer höjer sig öfver marken än någon annan inhemsk ört; fram således åter "lucus etc." *Arum* (Aron) är efter de gamles intyg ett Coptiskt ord; vexten är så till utseende och egenskaper utmärkt, att man väl tycker den kunnat erbjuda bättre benämning än den föreslagna derivationen af α priv. et ἀρά önskan. Skulle ej α priv. få uteslutas och ἀρά få anses antyda en önskan om bättre etymologi? Men det skulle blifva allt för trottande, att vidare följa etymologerne på dessa ex-

*) På samma grund bör väl vårt Svenska namn *Lönn* sökas i *lön*, *clandestinus*, ty det är ett resligt, ansenligt träd.

kursioner; de tråda värdigt i sina föregångares fotspår. Hos desse voro dock vanligen de lingvistiske uppgifterne riktige, men icke så bland de Botaniske Etymologerne. Man tycker sig snart märka att de etymologiserat för tillfället med lexikon i hand, sökande vind för väg något likljudande ord och hafva därför icke så sällan kommit att förse sig på ett snarlikt. Stundom finnes ett uppgifvet ord alls icke åtminstone ej i den betydelse som det blifvit taget; stundom tages ett snarlikt ord utan minsta sammanhang med namnet; stundom kan väl derivationen försvaras men icke i den antagne meningen, eller ock är öfversättningen af Grekiska orden alldeles falsk. Vi veta väl att det skall anses kitsligt och pedantiskt, att så vilja skolmästra hvart ord; vi anfora därför blott ett par i en not som bevis; flera andra uppgifvas dessutom i texten *). På orthografi, accentuation, lagarne för vocal- och consonant-förändringarne o. s. v. fastes foga vikt. *Came* i *Camelina* tages utan betänkande för att vara det grekiska *ζαμαί*; *Pöpus* blir utan minsta tvifvel alldeles samma ord med *pöpus* (hvarom mera framdeles). Men vid dylika enskilda misstag, som lätt kunde afhjelpas, fasta vi ingen synnerlig vikt; men desto mer på det oriktiga, godtyckliga i hela principen (hvilket det valda mottot antyder, vi vilja i detta fall icke lemna ringaste rum

*) *Corydalis* härledes af ett Grekiskt liklydande ord, som skulle betyda rökning och vara liktydigt med det närsläktade *Fumaria*, men något Grekiskt ord med denna betydelse finnes icke; väl ett likljudande men det betyder Fofslarka, hvarpå väl ingen kan tänka; båda härledas rätteligen af *ζόφος*, galea; *Fumaria* Grekiska namn är *Capnoides*. — *ἔλος*, kärr, i *Heleochoia* härledes af *ἔλη*, solsen och i *Helosciadium* af *ἔλος*, hvit (?) — *Camelina* trallande benämning af *ζαμαί* (epirice pro *ζαμά*) och *λίνον* eller *bland linet*, sökes nu af alla litet obestämdare på jorden: *ζαμαί* (?). Den karakteristiska betydelsen af *Schedonorus* efter boisiens inlästning *nära spetsen* (ὁ ὄρος, -ου) söker man åter *nära bergen* (τὸ ὄρος, -εος). *Typha*, *τυφή* Diosc., etymologi må gerna sökas i *kärren*; men icke heta dessa på Grekiska *τύφος*, utan *τίφος*; det forra är ett vida skildt ord, som betyder *rök*, translate *utan gagn, högfärd*, och alla dessa epitheter är fullt så träffande på *Typha* för ironjöllets och frojunnets rök af denna mer än af någon annan vext och dess stolta, resliga vext, utan att vara af någon nytta; den innebär i sig alla betydelse af *τύφος*. Härpå syftar väl ock *Dioscorides*, då han anser namnet afse en *väderhvirl* (*τυφῶν* af ironjöllets och frojunnets rök) och en *jattes hotande gestalt*. På dessa egenskaper häntyda alven *folknammen* i flera de nyare Europeiska språken, som man i många fall med nytta jemför; men aldrig lär afseende fastas på de af vetenskaps-män bildade. — Det är ock verkligen grymt, att förklara den lilla alldeles oskyldiga *Adoxa* för *aretos*; Linné, som gaf namnet, uppger sjelf att han dermed afsåg dess *regellöshet* i ståndarnes antal och dess *anspråklösa behag*.

för hypoteser), att utan afseende på alla historiska förhållanden tid och ort för ett namns uppkomst, anse hvarje ord, som med det samma kan sammanbindas, för dess etymologi *). Vi äro ofta frestade att antaga, att man ej sjelf tror på de samma, utan, likt en del af våra gamla Historieskribenter, då de dikta facta, tycka det kan vara godt att hafva något att säga och att det är likgiltigt hurudan etymologien är, blott man kan uppgifva någon sådan. Till och med om etymologien vore möjlig eller rimlig, hvad vetenskapligt värde kan den ega, om den antingen ej är historiskt fullt bevislig eller åtminstone genom alla sammanstående förhållander eger den grad af sannolikhet, att den gränsar till visshet. Men att ett ord blott kan deriveras från ett annat, förtjenar lika litet anföras, som en historicus får för sanning antaga, hvad möjiligen kan hafva hänt. Vill man uppgifva en ny gissning f. e. för släktet *Solidago* än den antagna etymologien af *solidare*, som, ehuru gammal, tyckes vara något tvungen, så efterforske man först vid hvad tid och på hvad ort detta namn uppkom, de den tiden gängse begrepp, de då afsedde förhållander vid namngifning, analogien med de af samme eller samtida författare gifna (ty i äldre tider var alltid något förherrskande, gemensamt i vetenskaperna, som försvunnit i våra dagar). Tillämpa vi detta på *Solidago*, så finna vi att det, liksom nästan alla namn på *-ago*, uppkommit vid början af vetenskapernes restauration efter medeltidens slut, alla äro bildade af *Brunfels*, *Mathiolus* och samtida, att i alla de ofruge af samma ändelse tydligen ingår *ago* som radix för slutändelsen, antingen i betydelse af *verka på* såsom i *Tussilago*, *Corago* (*Borrigo*) eller (*vices agere*) *vara*, *föreställa* såsom i *Populago*; deraf kan man hafva något rättighet att gissningsvis framställa, att *Solidago* äfven betyder antingen *Solem agere* likna en sol eller *Sole agi*, helst jemförelse med solen var en för den tiden vanlig föreställning, som sammanbands med gula strålande blommor, och den redan då observerade frändskapen med ljuset gaf anledning till så många gula *Synantherers* benämning af *solisequa*. — Men af alla den nyare etymologiens fel är väl det mest att klandra, att man icke afser de bestämda historiska traditioner, som man hos äldre författare har uppgifne, hvarigenom allt det lilla intresse, som vid namnens etymologi kan fastas, helt och hållet försvinner. Så har man för *Sedum* nöjt sig med det första ord som rann i hägen, nemligen *sedere* sitta; ja!

*) Äfven fullkomligt likalydande vextnamn hafva och måste ofta hafva helt olika derivation, som de *sex olika* slags vexter, som hos de gamle benämndes *Lotus*: se min afl. om *Grekerens Nymphæacer*.

nog säger man i svenskan "sitta på taket," men det vet jag ock att *Festus* säger att den hos Romarne planterades på taken (de gamlas *sedum* var egentligen vår *Sempervivum*) för att skydda huset för aska, oväder (*sedare* tempestatem) och olycka, och att den deraf erhållit sitt namn: en folktrö, som efter årtusende ännu fortlevver i vår Nord, der ännu samma vext planteras på taken i afsigt, som en Hallänning *) för mer än 30 år sedan sade mig, att gifva *Tomtebo-lycka*, d. v. s. försäkra egaren om en lång, stilla och rolig besittning af huset. Äfven Svenskt-Danska namnet *Huslök*, *Huslökke*, skulle jag efter folkets egen anvisning, icke tolka med Husets Lök, utan med *Husets lycka*. Och den natur-mythiska symbol, som deruti ligger, är lätt att fatta, ty af alla våra vexter är det under alla förhållanden den mest oförvissneliga, hvarpå namnen *Aizoon* och *Sempervivum* häntyda.

I många fall der de äldre uppgifterne ligga till grund för härledningen, äro dessa så oriktigt eller ofullständigt, genom traditionellt afskrifvande, återgifne, att de leda och leda till förvillelse. Några exempel blott från första bokstafven i alfabetet: *Achillæa* uppgifves hafva sitt namn efter *Achilles* och vanligen tänker man dervid på Homeri hjälte, men det var en Lärjunge af Chiron som är afsedd; *Artemisia* uppgifver öfver allt hafva sin benämning efter *Artemis* = *Diana*, men det är Cariska Konungen Mausoli Gemål, som skall utvaldt den till sin favorit-vext, denna saga tillskrifves. Så böra dessa derivationer efter *Urkunderne* uppgifvas, men de äro likval efter alla inre grunder otillförlitlige. Det är fullt bevisligt, att nästan alla vextnamn, som man i äldre tider tillagt mythologiske och historiske personer, äro äldre och med de sednare endast för namnlighet blifvit sammanbundne. Med alla äldre namn af adjectiv betydelse var ursprungligen ett substantivum (arbor, herba, folium, semen eller dylikt) förknadt, som smäningom bortföll (det se vi ända fram i 16 och 17 seklet) och *Achilææ* äldre namn var *χιλιοφυλλιον* (*Millefolium*, vårdslöst *Millium*) och efter allmänna röglan uppkom deraf *χιλιαια*; att detta sista ock är roten i *Achillæa*, synes så mycket sannolikare, som begreppet af 1000 ingår i alla dess äldre namn; om *a* är ett *a* euphonicum eller partic. defin. *α* (för *η*) kan ej afgöras. Om *Artemisia* berättar *Plinius*, utom den anförda sagan, att dess äldre namn var *Parthenis* och att det deraf genom förändradt uttal uppkommit, liksom *Tanacetum* af eget gammalt namn *Tannacum* på *Par-*

*) Häraf räknar jag i *Stirp. Agr. Fems. Appendix Sempervivum* till "Hallandorum penates."

thenium (derivationerne för *Tanacetum* af *Θανατος* och *Athanasia* hafva föga grund för sig); således äro *Tanacetum*, *Artemisia*, *Parthenium*, hvaraf *Matricaria* är en fri öfversättning, i grunden likbetydande, liksom det är fullt bevisligt, att dessa närbeslägtade vexter i forntidens husmedicin voro i stort anseende och för samma ändamål utan åtskillnad användes. Vid andra tillfällen har ett äldre synonymys derivation blifvit öfverford på ett nyare namn af olika derivation. Vid nyare tidens början benämndes *Aquilegia*, af *aqua et lego*, (emedan den liksom *Alchemilla* upphämtar dagdroppar, som i den alchemistiska tiden ansågs för en högviktig sak), men äfven *Aquilina*, af *Aquila* örn; nu finner man den sednares etymologi öfverflyttad på *Aquilegia*. I många fall öfversattes derivationen så, att man omöjligen kan ana dess rimlighet, t. e. *Alyssum*, med *utan raseri*, *Acorus* med *utan ögonsten* (men det förra betyder *medel mot galenskap* egentligen efter galna hundars bett, *Acorus* medel mot ögonsjukdomar). Hit hör äfven begäret att finna Grekiska stamord för alla Latinska vextnamn, som aldrig varit kände af Grekerne, utan bland dessa hafva vida skilda benämningar. *Plinius* säger vanligen: *Græci appellant . . . ; nostri vero vocant . . .*, hvilket nog häntyder på sjelfständigt latinskt ursprung. Sådan är härledningen af *Allium* af *ἄλλεθαι*; vexten har tillräckligen många Grekiska namn, hvilka man väl heldre tillegnat sig, än att ur ett aflägsse Grekiskt ord bilda ett nytt, *i fall man behöft låna*. Ett namns öfverensstämmelse i bada språken är icke ens tillräckligt bevis för Grekiskt ursprung; de kunna vara samsyskon ur ett gemensamt ursprung. Man härleder det Latinska *Viscum* från *Ἴσος*; är då meningen att *Ἴσα* skall härledas af *Viscus*? Eller kanske det ej hade nog lärdt utseende? Men derigenom förvrides ofta ordets betydelse, såsom da *Angelica* härledes af *ἄγγελος*, som är i sin ursprungliga mening något helt annat än det kristna *Angelus*. Vore *Angelica* användt af någon Grekisk författare häntydde det på *fridshälsning*, *stilleståndslag*, såsom *Verbena* var; nu är det ett medeltids-klosternamn obestriddigt härledt af *Angelus* i kristlig mening och som alla medeltids namn af religiös hänsyftning.—För sådana vextnamn, som hittills varit ansedde för Latinska stamord eller till en del hafva en gemensam rot i Thraciska syskonspråken (ty de äro gemensamma för de flesta Europeiska språk) har man i sednare åren funnit en rik källa till etymologier i Celtiska språket. Vi känna Celterne föga, Celtiskan platt intet; men vi hafva sett, att Celter och Celtiska mycket brukas i Archæologi och etymologi att förklara obekanta ting. De etymologier man derifrån vunnit äro ofta rätt nätta, kanske allt för nätta, för konst-

mässigt bildade, allt för allmänna. Så plågar ej folkens natursinne uppfatta intrycken af naturens stumma språk. *Quercus* härledes af Celt. *quer*, vacker, *cuez*, träd; eken har många, nästan stående epitheter i språken, men vacker är icke något vanligt, snarare uttrycka de styrka, våldighet, trots o. d. — *Salix* härledes af *Sal*, när, *Alis* vatten (Latinerna sjelfva härleda det af *Salire*, eller den hastigt uppskjutande; vi hafva ansett det för stamförvärdt med *ἐλίξ*, ty att i Latinet öfvergår till *s* är nog samt bekant; det återfinnes äfven i Tysk. *Söl*, Svensk. *Sälj* och de flesta Europeiska språk). — *Alnus* (äfven ett nästan gemensamt Europeiskt ord) af *Al*, när, *lan* vatten-rand o. s. v. Men då man ser, utom de anförde, hvilken mängd namn som skola uppskjutit ur *celtiskt vatten*, såsom *Sium* af *Sin*, vatten, *Arundo* af *arn*, vatten, *Apiun* af *Apon*, vatten, *Alisma* af *Alis*, vatten o. s. v., så synes fara värdt att etymologien drunknar i det samma. Att för flera af dessa och många andra otvifvelaktigt Grekiska ord söka etymologi i Celtiskan är väl att gå öfver ännu efter vatten. *Σίον*, som *Dioscorides* härleder *ἀσιό τοῦ αἰεῖν* (men från nyare ur Celt. *sin*) är bestämdt af samma stam med *Sison*, *Sisarum*, *Siser*, (*Sisymbrium*) m. fl., men *Sison* får ur Celtiskan helt annan rot i *Sizyn*, som skall betyda *bäck*, fast de gamles *Sison* vexer i åkrar bland säden!*) — Med ofvannäm-

*) Då vi förkastat de hittills antagne gissningarne om dessa namns etymologi, torde vi böra anfora vår egen. För *Sium* måste man efter *Dioscorides* bestämda uppgift antaga *Σείω* som *radix*, icke blott på den af *Dioscorides* uppgifna grund, utan snarare af de sydliga arternes slaka och hit och dit böjda stjelkar, enligt ordets ursprungliga betydelse af *vibro*. För *Sison*, *Sisarum*, hvaraf *Siser* är en sammandragning, är *Σισίον*, en krets, en kretsrund lock eller flock, stamdet. Denna benämning ligger väl af alla närmast tillhands för en Umbellat, hvarför ock i min fosterbygd umbeller benämnas *kringlor* (=krets, enl. Norröna språket) såsom *Dill-kringlor*; och vi återfinna samma begrepp i våra almannaste Svenska Umbellaters namn såsom *Hundlock*, *Hundloka*, *Rödloka*, *Björnloka* o. s. v. (Så väl af Norrönspråket såsom *Viggers Flokir*, ss. nu varande *kock* af *koka*, är tydligt att *loka*, *floka* äro identiska med *lock*, *flock*). — *Sesili* åter hör till samma namnfamilj med *Silphyum*, *Silauis*, *Siler* o. s. v. Stamordet för dessa är *Σιλ*, som väl hos Grekiska författare endast förekommer såsom ett nomen appellativum (*Zili*) för oljehaltige växter (*Ricinus*), men måst betyda den gummosa ætheriska olja, som utflyter från en mängd mediterranske Umbellatarter och Latinerna kallade *Laser*, hvarlöre *Silphyum* af Commentatorerne alltid öfversattes med *Laserpitium*. *Silphyum* (af *Σιλ* et *φῶν*, *produco*, *proféro*) betyder den som frambringar *Sil*; *Silauis* (af *Σιλ* et *αῖω*, *exsicco*, *arefacio*) den som torkar, stelnar till *Sil*; *Sil-eroum* eller *Sil-er* (af *ἐρωω*, *profluo*, *promano*), den af hvilken *Sil* utflyter. *Se-sili* åter är ett orientaliskt pil-pil af *Sili*

de *Al* när, och *Alis* vatten, må ej förväxlas det *ac*, eller *al*, som skall vara stammen icke blott till *Acer*, Lönn, och *acer*, *skarp*, utan ock till *Ilex*, *Ulex* och *Allium* *).

Då man så lätt beslar etymologerne i Grekiska och Latin, torde förlätas, att man icke obesett antager alla de Celtiske. Der man likväl har bestämd anvisning att söka derivationen i Gallien, antager man den gerna med tacksamhet. Som *Plinius* uttryckligen säger, att "*Betula est arbor gallica*," så är dess derivation af trädets celtiska namn, *Betu*, mer än sannolik. Men att härleda *Festuca*, af celtiska ordet *Fest*, föda, betesmark är litet mer äfventyrligt, fast nuvarande *Festuca* gifva god föda åt boskapen på betesmarkerne; ty *Fe-*

och betyder den lilla Sili-vexten, t äfven af detta slägte finnas arter, som lemna detta atheroljartade gummi. Från dessa är den stora namnfamiljen med *Scelinum* till typ alldeles till sin betydelse skild, hvarföre den art deraf, som till egenskaper med de förutnämde öfverensstämde, af *Dioscorides* benämdes *Ἐλαίο-αελίνιον*. I alla dessa namn ingår således alls icke vatten, hynket deriore tilläggas i composita af *Sison*. Ett sådant är *Sis-ymbrium*, om hvilket namn man icke ens framkastat någon annan etymologi än den ogrundade förmodan att det skulle vara beslägtadt med de gamlas *Σισύμβρον*. De äro himmelsvidt skilde; hvad de gamles *Sisymbrium* var hvarken har eller kan blifva tvifvelaktigt: den är nemligen *Mentha aquatica*! som *Diocorides* sjelf uppgiwer att den skiljer sig från *Mentha* genom sina i runda lockar eller flockar samlade blommor och vextiställe *locis irriguis*, ligger väl deruti tillräckelig anvisning på dess etymologi af *Σίσων ὀμβρον*, af *ὀμβρέω*, irriguo. — Skulle namnet *Silene* verkligen äise arternas klibbighet, härleddes det väl utvagnare af *Σιλ* och — *ἔνη*, ettårig eller afontblomstrand *Silirext*, eller — *ἔνω* den öfver allt Sili-klibbiga, än det antagna *Σιαλη*, spott, som är nog mycket härdraget. Men vi finna ingen antydning hos de äldre på denna etymologi, tvärtom endast på de flestas egenskap att blomma om aitarne eller nätterne (Lat. *Vespertina*, *Noctiflora*). *Dioscorides*, som innefattar *Silene* under *Lychnis*, tolkar sjelf detta med *Lucernula*, ett litet ljus i natten, (lika historiskt oriktigt, som faktiskt omöjligt förklaras *Lychnis* vara benämnd efter dess användande till lampveckår) och ännu i *Casp. Bauhini* dagar var denna idé-association så öfvervägande, att eiter *Hesperis* och *Lunaria* följer omedelbart *Silene* och *Lychnis*, mellan hvilka visst icke något annat samband kan upptäckas. *Silene* (af *Σελήνη*) är väl snarast likbetydande med *Lunaria*, ty som solen var dagsblommornes drott, var i den gamla naturmythiken månans herrskarinna för nattens.

* Af alla gissningar öfver det sista namnets ursprung är den äldsta väl den sannolikaste, neml att det, som i äldre tider äfven skrefs *Alium* är af samma stam med *Halo*, utdunsta, emedan ingen Europeisk art har starkare utdunstning eller lukt, och den mer än någon annan drifver på transpirationen, egenskaper som först måste falla i ögonen, och från äldra äldsta tider varit kända och i huskurer använde.

stuca är uppenbart det latinska liklydande ordet, som ursprungligen väl betyder ett långt smalt föremål (hvaruti hvarken föda eller betesmark ingår), en smal käpp, en stängel, ett grässtrå, och från denna betydelse bestämdes det först af Linné för nuvarande *Festuca*-arterne.

En omständighet, som icke nog kan observeras, är att Romarne ofta lante frammande benämningar, men då, likt nuvarande Fransmän, vanligen så nationaliserade dem, att utan bestämd uppgift på ursprunget man fäfanft söker deras etymologi. Så blef af Germanernes *Auerocks* Latinernes *Urus*, jemte otaliga andra exempel. Så äro ock många vextnamn uppenbart af frammande ursprung, ehuru, som redan anmärkt, man nu fortiden finner Latinsk eller Grekisk derivation äfven för sådana uppgifven. Vet man icke bestämdt i hvad språk etymologien är att söka, förrirrar man sig vanligen så, att man ej finner tillbaka. Men icke nog dermed: man måste äfven göra sig reda för de gamlas uppfattning af vextens egenskaper, dess användande, dess härstammande. Det är ett högst vanligt förhållande, att vexter fingo namn af ett visst vextställe, hvarifran de härstammade, eller den ort, hvarifran Romare eller Greker erhöilo vexten som handels-artikel. Så utom de bekanta *Medica* (Citrus) från Medien, *Armeniaca* från Armenien, *Persica* från Persien, *Cerasus* från staden af samma namn, *Castanea* af en ort i Thessalien, m. fl. så hafva en mängd andra mindre bekanta samma etymologi, *Aconitum* af staden *Acone* (*Ocidii* derivation i Metamorph. är som dess öfrige blott poetiska fictioner), *Carium* (Carum) från Carien, *Teucrium* från Trojanska landet, *Ligusticum* från Ligurien, *Tamaris* från nuvarande *Tambra* i Spanien, *Brittanica* från England, *Colchicum* från Colchis, *Thapsia* o. s. v. Som dessa uppgifter härleda sig från samtidiga vittnen, så synas alla andra etymologiska gissningar böra förfalla såsom *Aconitum* af *Azovv*, sandsten, *Carum* af Carus, *Teucrium* af Teucer o. s. v. Troligen äro flera af samma art, ehuru de utan urkundliga vittnen ej kunna utredas. Huru skulle väl en framling utan sådana förklara dylika svenska namn efter enskilda vextställen t. ex. *Kongsängslila*, *Gottlandsrofva*, *Ölanstok*, *Skummeslöfs-ört*, *Hålabäcksört*; de sednare efter enskilda socknar och byar *). Men här fodras äfven varsamhet; så far

*) Som ett varnande exempel både på den otroliga lättheten att finna etymologi för allt, då man icke binder sig vid bestämda lagar, och att, sen den blifvit funnen, sätta den i samband med någon egenskap hos tungen, skola vi här nedanför uppgiiva hur en *Ötlänning* med *Svenskt Lexikon* (med Celtiskt kanske det lyckades ännu bättre) måste härleda dessa namn. *Gottlandsrofva* blefve

man väl ej leda det oförklarliga *Trientalis* från *Trientum* o. s. v., liksom icke, ehuru uppenbar derivationen kan synas, *Ålandsrot* från Åland, *Kalmarerot* från Kalmar, *Tierpsrot* från Tierp eller *Hven* från ön Hven. Med ett ord: utan historisk grund byggas i etymologi endast förkastliga hugskott. — Men utom dessa finnas en mängd andra omständigheter, som måste nogga iakttagas; andra, för hvilka icke ens regler kunna uppgifvas, men som fordra en egen genom studier både af naturen och språken förvärfvad takt att finna och urskilja den naturligaste uppfattningen. Några af de forra skola vi här till prof i korthet anmärka: 1) *måste man nogga observera, att många vextnamn undergått betydliga förändringar i skriftsätt och uttal, och utan att känna det ursprungliga ledes man lätt på villsporr.* Så är för *Betonica* (som nu härledes af Celtiska *Bet* hufvud och *ton* godt) ursprungliga skriftsättet *Vetonica*; jag har någorstädes funnit uppgifvet, men påminner mig för ögonblicket icke källan, att det skall härledas af *Vetones*, en gammal Celtisk folkstam, och att både *Betonica* och *Veronica*, som *utan känd rot* först uppkom i medeltiden, deraf äro ett fördärfvad uttal. Hvad som härat gifver mer sannolikhet är att alla öfriga namn med finalen — *ica* och — *icum*, afse bestämda localiteter såsom *Persica*, *Medica*, *Britannica*, *Ligusticum* o. s. v. *Plinius* upplyser dessutom att namnet härstammar från Gallien, så att man visserligen kan hafva anledning söka dess rot i Celtiskan, men man skulle kunna önska en mindre tvungen betydelse än af *godt hufvud*; *Plinius* tillägger att det är synonymt med Romarnes *Serratula* — 2 *All otuliga vexters namn nu tilläggos helt andra ofta himmelsridt skilda vexter*, hvarfore etymologien ej får sökas i någon egenskap hos den vext som nu bär namnet. Så härledes icke blott af Botanister, utan ock af Lexicographer *Elatine* af ἐλάτι, *Pinus*; men besinnar man, att de gamlas *El-*

ett rof eller skörd af god jord; *Ölanstok* antoges så benämnd i jemförelse med Pors, som oduglig (Tok) att anså ölet; *Kastloser* tor de lusa quastar den bildar (kast, käst är ett vanligt vårdslosare uttal af quast, Smälanningen säger allud örtakast örtakost); *Skummestöfsorten* vore så benämnd af sina dunkla blad och *Halabacker* af hål (manis, frustraneus) och baka (Tysk: bachen) såsom ett fördärfligt åker-ogras odugligt för bak; liksom den sistas Danska historiska namn, *Brandenborgar*, väl härleddes af dess hoggula färg, såsom varande en *brand i vängen* med anmärkning att Danska vängarna äro omgifne af jordvallar och derfore liknas vid borgar. Vi finna en förvånande likhet mellan dessa och många på fullt allvar foreslagna. Så orimliga och löjliga dessa måste synas för en Svensk, skulde måhända många antage förefallit de gamle Greker och Romare.

tine var afdelningen *Cymbalaria* af *Linaria* lærer väl ingen kunna tänka på denna derivation. Då man känner dessas refviga vexesätt, som synes kunna förlänga sig i oandelighet, isynnerhet den på *S. Europas* murar vanligaste *Linaria Cymbalaria*, som från en liten knopp under kort tid uttanjes trådsmal nedhängande till flera alnars längd, så kan väl ingen tvifva att rätta derivationen är af *ἐλατός*, *ductilis* uttanjelig, och det blir än klarare om man besinnar att det var endast långrefviga vexter detta namn föröfrigt lämpades till, såsom *Glechoma hederacea*. Denna derivation bör afven upptagas för nuvarande *Elatine*, hvars utomordenligt refvigt-krypande rötter äro högst karakteristiska för en sannolikt årig ört. — Så är förhållandet med *Ledum*, *Ribes*, *Phyteuma*, *Jasione* och otaliga andra, hvilket rummet här icke tillater utreda —

3) Bör man i de fall namngifvaren sjelf uppgifver derivationen följa honom. För *Aira* uppgifver Linné sjelf "*Αἶρα*, *Lolium*; skall nu detta ytterligare härledas af "*Αἶρα*", så må det ej ske ur dess bemärkelse af *tollere*, lyfta, som på ingendera eger tillämpning, men väl den af *interficere* dödande som *Lolium* af de äldre ansågs vara. *Actæa* är först namngifven af *Linne* i *Flora Lapponica*, som Prof. *Wikström* redan riktigt anmärkt, der namnet härledes af *Actæon*; *Plinii Actæa* är en icke med säkerhet bestämbar vext, hvars derivation är alldeles okänd, möjligen af något vextställe eller dylikt; man har ingen anledning att söka den i Grekiskan; båda de föreslagne, af *ἀζνή*, upphöjd plats (egentligen hafskust) och *ἀζνή*, Flåder, äro rent godtycklige. Hit hör ock *Schedonorus* förklaradt betyda "prope montem", *Pallisot* sjelf uppgifver dess betydelse "prope apicem," som är lika betydelsefull, som den förre meningslös, m. fl. — 4) Aldrig söka etymologien till alldeles obet iflade stamord i deras derivativer. Ett sådant stamord är både efter alla Lexicografer och sakens natur *Scirpus*, som dock härledes ur *scirpare*, uppbinda f. e. Vinrankor med säf; det förre härledes lika litet af det sednare, som sand, löf, bast, vide af sanda, löfva, basta, vidja — utan just tvartom. Sådan är ock derivationen af *Punica* af granatäplets färg (*color puniceus*); *Punica* (sc. *Arbor l. Malus*) är helt enkelt del phœniciska trädet eller Applen, som till öfverflöd bestyrkes af det Grekiska namnet *Σιδών, σιδή* af Phœniciska staden Sidon. — 5) Lägga föga vikt på de sednare poetiska och mythologiska fablerne, emedan dessa just uppslåt af namnet, hvilket nära sammanhänger med den gamla världens för-gudning af naturen. Ur namnlighet eller för rimmets skull har mången folksaga upprunnit, såsom hos Smålandsbonden "att Ljungen märker för kongen" — och just af denna art är den nu allmänt antagne etymologien af *Pöpus* af *Pöpus*;

det var just för denna namnlighet, "*Peuple*" *Français* valde "*Peuple*" *Parber* till sin symbol, den tid de planterade frihetsträd — men icke är det något bevis för dessas fulkomliga identitet. Man synes ofta icke ana att två lika lydande ord kunna vara olika. *Anden* (Anas) måtte väl ej kunna antagas för identisk med *ändén* (spiritus) eller *ändén* (tempus) i skördanden. Men liksom båda orden *Corydalis* väl icke kunna härledas af hvarandra, men väl ur ett gemensamt stamord, så skulle både *pöpus* och *pöpus* kunna härledas såsom frequentativa (eller ett pil-pil i Hebreisk mening) af *pulus* i dess dubbla betydelse af *afföda* och *rotskott*; *pöpus* ur den förra, alldeles som proletarij af *proles*; *pöpus* ur den sednare, emedan intet annat träd ger så många rotskott.— 6) *Icke söka någon derivation för många namn*; flera af de viktigaste naturföremålen måste vara bland de aldräforsta ting som egt egna namn eller så aflägsset ursprung att alla sporr för deras derivation försvunnit; flera hafva uppkommit af ren namnforbistring, eller ock af rent godtycko. Så försäkrade mig framlidne Professor *Retzius*, denne jätte i lärdom, hvars bild quarstår för mitt minne som den gamle Carolinens för Axels skald, att det Titaniska snillet *Adanson* vanligen bildade sina namn genom lottkastning af de bokstäfver, som bilda det samma. Det hindrar dock icke, att etymologerne funnit radicer för desamma. — 7 Men vida viktigare än allt det anförde och det enda som kan gifva något vetenskapligt värde åt vextnamnens etymologi (ty detta lilla dilettant-vetande för sig eger intet sådant) är *uppfattningen af så väl det diametralt motsatta i sjelfa namnens bildning, som är mest märkräddig, som den helt och hållet olika verldsåsig, hvilken omisshänneligen afspeglar sig i gamla världens, medeltidens och nya tidens vextbenämningar*. Deruti att man tolkar de forstnämnda efter vår tids namnbildning och begrepp, ligger förklaring till så mången oriktig etymologi. Sådana vextnamn, som *Skrattaren*, *Sittaren*, *Önshelös*, o. s. v. hvarmed man tolkat *Anagallis*, *Sedum*, *Arum*, hafva ännu aldrig uppstått i något folkspråk, från hvilken källa alla de äldre namnen härflyta; endast vår tids *prioritets-lagar* för benämningar kunna göra sådanas antagande möjligt. *Hvarje namn som upprann ur skötet af ett folk, som lefde i naturen [Herdelifvet heligast] och förgudade densamma, måste innehålla en träffande natursanning; liksom vi i alla medeltidens vextnamn, då man lösslet sig från naturen [kloster- och anachoret-lifvet heligast] och kristnade densamma, finner en religiös betydelse, och vid nyare tidens början, då man sökte beherrska naturen [civilståndet, borgerliga näringar, o. s. v. inflytelserikast], vexternes nytta mest är afsedd vid deras benäm-*

ning, tills i våra dagar, som söka lösgöra sig från alla band, människan helst förgudar sig sjelf (snillet och talangernes afguder) och Botanisterne sig och sina sjelfinlagda idéer i naturen — men endast frisk naturpoësi och religion fortlefva evigt på folkens läppar. Af sjelfva bildningen af vextnamnen och den verldsäskadning, som i dem uttryckes, eger man icke blott en probersten på etymologiens antaglighet (ej likväl bevis för riktigheten) utan äfven saker anvisning på deras ålder, liksom en *Brunius* af cementet och några zirater igenkänner en ruins ålder och byggnadsstil. Så uppfattade kunna undersökningar äfven af de obetydligaste ämnen, såsom det om vextnamnen onekligen är, om man antager blott *had som är sanning, tillförlitlig sanning*, leda till några, ej föraktliga resultat, som vi i en följande afhandling skola söka närmare antyda.

Af det anförda torde imellertid få antagas:

1. Att det sätt, hvaruppå vextnamnens etymologi vanligen bedrifves, hvarken leder till sanning eller något annat nyttigt. Allt hvad som icke söker *endast det sanna fullt tillförlitliga*, kan aldrig vara till någon vinst för vetenskapen. Om man än medgäfv, att hvarje namn måste hafva sin etymologi, följer icke deraf att man bör antaga en godtycklig gissning; ännu sakrare är att hvarje person måste hafva födelse-ort och föräldrar, men icke uppgifver derfore någon historisk författare dylika sjelfdiktade när han ej känner de verkliga. Vi önska derfore utdömdt icke blott allt oriktigt och löjligt, utan äfven allt godtyckligt och obevisligt. *Vida bättre ingen etymologi, än en oviss.*

2. Icke heller bör man, vid uppgifvandet af ett namns etymologi, upptaga något efter andra utan nödig kritik och varsamhet. Rena hugskott förtjena lika litet upprepas, som *Johannis Magni* och fleras fabler i en Svensk historia. Vetenskaperne hafva, liksom hvarje väl ordnad hushåll, sina skräpkamrar för sådant som endast väcker ackel eller löje; en husmoder med någon takt framlägger icke gerna sådant i gastrummen, och samma aktning bör en författare visa sina läsare.

3. Att allt etymologiserande är föga fruktbringande om man icke eger någon anvisning på namnets betydelse, om man icke vet i hvilket språk etymologien är att söka: eller med ett ord allt sokande på mafa. Lattrogenhet har ofta varit etymologers arfsynd.

4. Att för alla äldre namn måste framför allt äldre, samtida författare rådfrågas. De innehålla ofta derom en be-

stämd uppgift, ofta endast några anvisningar, men som sammanbundne med andra liktidiga författares gifna vinkar och jemförde med tidens naturräskädnings- och namnbildnings-sätt, kunna leda till en nära visshet gränsande sannolikhet; allt som ej hinner detta mål är förkastligt. I sammanhang härmed torde man få hemställa, om icke allt etymologiserande på egen hand, utan större historisk lärdom, philologisk insigt och linguistisk kunskap än som för tillfället kan förvärfvas genom bruk af ett Lexicon, lämpligast inställes.

Detta kan väl synas vara ett *hårt tal*, men i vetenskapliga kritikens namn, utan ringaste personlig hänsyftning, måste det en gång utsägas. Vi veta dessutom alltför väl att ju utmärktare vetenskapsmän desto mindre vigt lägga de på något så obetydligt, som vextnamnens etymologi, och om några misstag deruti upptäckas, förringar det ej mer för deras ära, än ett dun på en lärd mans kläder.

II. Hvarjehanda.

I. Vår utmärkte Bryolog, Herr *S. J. Lindgren*, förnärvarande anställd som Lärare i Naturvetenskaperna vid Landbruksinstitutet på Degeberg, har i Botaniskt afseende noga undersökt trakten derikring och i synnerhet det fran äldsta tider i geologiskt och botaniskt afseende högt berömda *Kinneulle*, som efter så många Botanisters granskning likval lemnat en betydlig efterskörd. Bland de kring Degeberg och Lidköping ins mlade vexter torde i synnerhet förtjena nämnas: *Fedia dentata*, *Calamagrostis Halleriana*, *Bromus pratensis* (*B. commutatus* Koch), *B. racemosus*, *B. hordeaceus* Whlbn., en art af *Avena* närbeslägtad med *A. satua* (*A. intermedia* Lindgr.)*) *Polygonum laxiflorum* i många former. — Bland Kinnekulles äldre bekanta skatter förtjenar i synnerhet nämnas dess rikedom på *Pruni*; icke blott *Pr. Avium* förekommer i mängd (särdeles på N. V. sidan, fullkomligt vild), utan äfven *P. Cerasus* är allmän och för *Prunus domestica*, som efter *Bjerkanders* anmärkning är inskränkt till kalkstenslagret, har man, utom det Linneanske vextstället (Gösäter), flera sasom på Rödstens-klef mellan Mortorp och Norrtrellje vild (*Gyllenhal*), Blomberg Westerplana Sn. (*Dalman* och *Lindgren*) — *Arenaria Gothica* Fr. som är mycket ymnig och efter Hr

*) Insamlad för Herb. Norm. VII.

Lindgrens undersökning af 1000:tales exemplar alltid bestämdt ettårig, icke ens persisterande. — Den från äldre tider uppgifna *Sorbus Aria* är *S. scandica* och mycket allmän i ängarne. — Af *Betula* har Herr Lindgren der endast anmärkt *B. glutinosa* och afarten *pubescens* på Venerns strand. Den *Aster* från Hellekis, som Linné uppgifver, och citeras till *A. Tripolium* anser Herr Lindgren att hafva varit *Inula salicina*. Några af Kinnekulles utmärktare vexter såsom *Thalictrum minus*, *Salix hastata* m. fl. har Herr Lindgren icke ännu lyckats återfinna, men väl *S. depressa livida* på Westerplana störäng. — Bland Kinnekulles vexter förtjenar särskildt anmärkas den vid Hellekis och bortåt Mörkeklef allmänt spridda *Lilium bulbiferum*. Den afviker mycket betydligt från den odlade. Stjelvarne spensliga, temligen höga alltid enblommiga, bladen mycket glesa. Blommorne äro högvula, icke brandgula, med smälare kronblad. Den synes förtjena skiljas som en egen årtförändring. (*Lilium bulbiferum Gothicum*), men återstår ännu att jemföra med den i Tysklands bergstrakter verkligt vilda formen. Den har blifvit inflyttad i trädgård, för att undersöka huruvida den återgår till den vanliga.

Bland nyare fynd för Kinnekulles Flora torde följande vara de intressantaste: *Hieracium cymosum*, *Fedia dentata*, *Lithospermum officinale*, *Lamium intermedium*, *Mentha (sativa?) Agardhiana*, *Heracleum sibiricum*, *Barbarea stricta*, *Stellaria Friesiana*, *Epilobium rivulare*, *Potentilla alpestris* (men *P. verna* ännu icke sedd), *Polygonum Persicaria, minus* samt flera former af *laxiflorum*, en del endast med större blommor skilde från *P. minus*.

(Enligt meddelade anteckningar).

Utgifvaren bifogar den önskan att Herr Lindgren, som ämnar fortsätta sina forskningar, måtte lemna en fullständig sammanställning af de många spridda materialier man eger till Kinnekulles Flora jemte sina egna observationer.

2. I Upsala har en ny literär tidskrift under titel *Frey* börjat utgifvas. Bot. Doc. *Arrhenius* har öfvertagit redaktionen af dess botaniska del. I första häftet, som redan utkommit, finnes en uppsats om fornverldens vegetation.